

SAİDƏ ŞİRZAD qızı MUSTAFAYEVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı Dövlət Universiteti

BEYİN HƏMLƏSİ METODU VƏ ONUN AZƏRBAYCAN DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ TƏTBİQİ

Günü-gündən inkişaf edən Azərbaycan təhsili dünya təhsil sisteminin standartlarına uyğunlaşmağa çalışır. Bu səbəbdən də, təhsil sistemimizə müntəzəm olaraq yeni tələblər, prinsiplər, təlim üsulları, təlim formaları əlavə olunur. Sözsüz ki, həmin yeniliklərdən biri, əslində birincisi ənənəvi təlim modelindən interaktiv təlim modelinə keçid oldu. İnteraktiv təlimdə isə aktual olan məsələlərdən biri də dərslərdə müasir təlim metod və üsullarından necə və hansı şəraitdə istifadə edilməsidir.

Öyrənmək və həyati bacarıqlara yiyələnmək istiqamətində şagirdlərin marağını şərtləndirən və onların təlim əməyini stimullaşdıran fəal təlim prosesində didaktik əhəmiyyətə malik aşağıdakı mərhələlər özünü göstərir.

1. Düşünməyə yönəltmə mərhələsi;
2. Dərketmə mərhələsi;
3. Düşünmə mərhələsi.

Düşünməyə yönəltmə mərhələsində şagirdlər öyrəndikləri bilikləri təhlil etməyə və araşdıracaqları mövzu ətrafında düşünmə istiqamətləndirilir. Bu zaman çərçivəsində mövzu ilə əlaqədar biliklərinin səviyyəsini müəyyənləşdirən şagird, bəzi hallarda onlara yeni əlavələr də edir.

İkinci mərhələdə şagirdlər yeni informasiya və ideyalarla təmasda olurlar. Bu zaman, əvvəlki mərhələdə yaranmış fəallıq, maraq inkişaf etdirilərək, şagirdlər yeni anlayışları müəyyən edib mənimsəmək üçün keçmiş və yeni biliklər arasında inteqrasiya yaradırlar.

Üçüncü, yəni, düşünmə mərhələsində yeni qazandıqları bilikləri möhkəmləndirməklə yanaşı, şagirdlər bir neçə mühüm məqsədə nail olmaq istiqamətində də fəaliyyət göstərirlər. Həm şagirdlər yeni ideyaları, informasiyaları öz sözləri ilə ifadə etməyə çalışır, həm də şagirdlər arasında canlı fikir mübadiləsi formalaşır və onlar öz ekspressiv (təsirli) söz ehtiyatını zənginləşdirməyə, hətta, digər şagirdlərin təsəvvürlərilə tanış olmağa imkanı qazanırlar.

Fəal təlim prosesində didaktik əhəmiyyətə malik olan həmin üç mərhələnin hər birində də təlim üsullarından (metodlarından) geniş şəkildə istifadə olunur.

Təlim metodları - müəllimin iştirakı ilə şagirdlərin müxtəlif informasiya mənbələri və ya bir-biri ilə qarşılıqlı fəaliyyət prosesində yeni biliklər əldə etməyə imkan verən təlim üsullarının və dərs formalarının məcmusudur. Bu qayda ilə qazanılan biliklər şagirdlərin yaddaşında uzun müddət qalır və onlar tərəfindən hər hansı bir təcrübə kimi istifadə olunur. (7)

Təlim zamanı metod və texnikalardan düzgün istifadə etmək dərslərin səmərəli təşkili istiqamətində də zəmin yaratmış olur. Məsələn, bu mövqedən yanaşan Professor Y.Kərimov fikrini belə əsaslandırır, «Təlim metodlarından düzgün istifadə olunduqda şagirdlər idrak metoduna yiyələnir, biliklər əldə edir və onların təcrübədə tətbiqini öyrənirlər. Təlim metodu tədris prosesinin komponenti olduğundan digər komponentlər arasında onun yerini, qarşılıqlı əlaqələrini bilmək lazımdır» (6, s. 2).

Bu istiqamətdə araşdırma aparən metodislərdən Z. Veysova fəal təlimin on bir metodunun və həmin metodları reallaşdırmaq üçün altmışa yaxın texnikanın (8, s.66-125) olduğunu qeyd edir. «Müasir təlim texnologiyaları» adlı metodik vəsaitin müəllifi F.Əliyeva da öz kitabında on metod haqqında məlumat verir (2, s. 89-90).

Metodist A.Balıyev Z.Veysovanın bölgüsünü nəzərdən keçirdikdən sonra, təqdim olunan təsnifatın mürəkkəb olduğunu bildirmiş və qeyd etmişdir ki, «Fənlərin spesifikasiyası, məktəblərimizin maddi-texniki bazası və digər cəhətlər nəzərə alınmaqla təsnifat bir qədər sadələşdirilməli, daha zəruri metod və texnikalar təlimdə yer tutmalıdır» [1, s. 142].

Beş metodun adı çəkilən «Kurikulumun məzmunu və həyata keçirilməsi yolları» adlı metodik vəsaitdə həm bölgüsü daha sadə şəkildə təqdim edilir, həm də metodların hər birinə aid texnikalarından da bəhs olunur:

- I. Beyin həmləsi metoduna aid olan (üsullar) texnikalar:
- II. Müzakirə metoduna aid olan (üsullar) texnikalar:
- III. Rollu oyunlar metoduna aid olan (üsullar) texnikalar:
- IV. Tədqiqat və təqdimatın aparılması metoduna aid olan (üsullar) texnikalar:
- V. Təşkilati metoduna aid olan (üsullar) texnikalar:

Bu təsnifatda qeyd edilən metod, üsul və texnikalar tədris prosesində ən çox tətbiq edilən və müəllimlərin daha çox müraciət etdikləridir.

«Beyin həmləsi» metoduna aid olan üsul və texnikalar:

1. Beyin həmləsi
2. Anlayışın çıxarılması
3. BİBÖ
4. Auksion
5. Klaster
6. Suallar
7. Söz assosiasiyaları

Hal-hazırda təlim prosesində geniş istifadə olunan üsullar aşağıdakılardır:

Beyin həmləsi. Adı ingilis dilində olan «brain storming» ifadəsindən götürülmüş bu üsulun digər adı «aqli hücum»dur. İngilis dilində bu ifadənin mənası İdeyaların cəmləşməsi mənasını bildirən «Beyin həmləsi» üsulu Amerika psixoloqu A.Osborn tərəfindən 1953-cü ildə ideyaların yaradılması və məsələlərin həlli vasitəsi kimi təklif edilmişdir [9, s. 66].

Bu üsulunun məqsədi odur ki, şagirdlər qarşılarına qoyulan problemi hansı formada həll etmək lazım olduğunu öyrənsinlər, çətin vəziyyətlərdə çıxmaq üçün ən səmərəli yolları tapmağı bacarsınlar. «Beyin həmləsi» üsulu şagirdlərin həm sərbəstliyinə, həm də məntiqi təfəkkürlərinin inkişaf etdirilməsinə şərait yaradır.

«Beyin həmləsi» üsulunun tətbiqi zamanı proses bu şəkildə təşkil olunur: Şagirdlərə təqdim edəcək problem müəllim tərəfindən əvvəlcədən müəyyənləşdirilir. Həmin problemin sualı elə qurulmalıdır ki, çoxlu sayda müxtəlif cavablara malik olsun. Məsələn, «Siz prezident olsaydınız, ölkənizdə nəyi dəyişmək istəyerdiniz?» Şagirdlər problemlə tanış olduqdan sonra cavablandırma mərhələsi başlayır. Şagirdlərin

cavabları müəllim tərəfindən (şagirdlərin özləri də yazı bilərlər) yazı lövhəsində qeyd olunur. Vaxta qənaət etmək məqsədilə şagirdlərin cavabları qısa ifadələr şəklində yazılır. Əgər şagirdlər fikirlərini qruplar şəklində bildirirlərsə, o zaman hər qrupdan bir nümayəndə cavab vərəqəsini müəllimə təqdim edir. Şagirdlərə əvvəlcədən məlumat verilir ki, «həmlə»nin sonuna qədər onlar, nə yoldaşlarının fikirlərini şərh edə bilər, nə də digərlərinin fikirlərini təkrarlamaq bilərlər.

Şagirdlərin söylədiyi fikirləri qiymətləndirmək və tənqid etmək olmaz. Bu üsulun

tətbiqi zamanı məqsəd şagirdlərin daha çox fikir toplanmasına nail olunmasıdır. «Beyin həmləsi» üsulu, əsasən dərsin motivasiya və yekunlaşdırma mərhələlərində tətbiq olunur. Bu üsuldən istifadə edərkən vaxtı qısaltmaq, 10-15 dəqiqə vaxt sərf etmək üçün böyük və kiçik qruplarla iş formalarından istifadə etmək məqsəduyğundur. Məlumdur ki, bu üsulun tətbiqi zamanı vaxtın uzadılması, şagirdlərin mövzu ilə bağlı məlumatının az olması, şagirdlər arasında mübahisə yaranması və digər bu kimi problemlər özünü göstərə bilər.

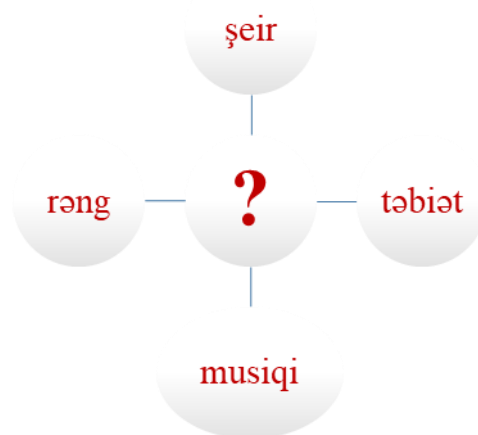
«Beyin həmləsi» tədrisdə ən çox müracət olunan üsullardan biri, hətta deyərdim ki, birincisidir. Bu üsulu ümumtəhsil məktəblərində dilçiliyin şöbələrinə aid keçirilən mövzuların əksəriyyətinin tədrisi prosesinə tətbiq etmək mümkündür.

Anlayışların çıxarılması. Bu üsul orta məktəb şagirdləri üçün maraqlı olan üsullarındandır. «Anlayışların çıxarılması» üsulunun tətbiqi zamanı şagirdlər, sanki tapmaca ilə qarşılaşırlar. Üsulun adından da məlum olduğu kimi, şagirdlərin hansısa bir və ya bir neçə anlayışı tapması istiqamətində tətbiq edilir. «Anlayışların çıxarılması» üsulu aşağıdakı qaydada tətbiq edilir:

Müəllim tərəfindən bir kartın üzərinə bir, yaxud da iki anlayış yazılır. Lakin həmin anlayışlar haqqında şagirdlərə heç bir məlumat verilmir. Ardınca, şagirdlərə həmin anlayışı müəyyənləşdirmələri üçün iki və ya üç istiqamətləndirici sözlər deyilir. Şagirdlər həmin anlayışın nə olduğunu müəyyənləşdirməyə çalışırlar. Əgər kömək üçün deyilmiş sözlərə baxmayaraq şagirdlər anlayışı müəyyənləşdirə bilmirlərsə, onlara yeni köməkçi sözlər təqdim edilməlidir.

Şagirdlər öz fikirlərini bildirdikdən sonra, müəllim onların həmin anlayışı düzgün və yaxud da yanlış müəyyənləşdirdiklərini açıqlamalıdır.

Müəllim həmin üsulu tətbiq etmək istəyərkən mövzunun seçimində diqqətli olmalıdır. Çünki «Anlayışların çıxarılması» üsulunun mövzuya tətbiqi zamanı istiqamətləndirici sözlər seçərkən müəllim çalışmalıdır ki, seçdiyi ifadələr sadəcədən mürəkkəbə deyil, mürəkkəbdən sadəyə doğru olsun. Bu zaman, həm şagirdlər verilmiş anlayışı rahat şəkildə müəyyənləşdirə bilər, həm də vaxt itkisinə yol verilməz. Əks halda, bilik səviyyəsi yüksək olan şagirdlər həmin anlayışı dərhal müəyyənləşdirər, zəif şagirdlər isə diqqətdən kənarda qala bilər. Bu da zaman itkisi ilə bərabər, şagirdlərin oyuna olan marağının azalması və dərsin maraqsız keçməsi ilə nəticələnər. Bu üsuldən fonetik qanunların, əsas nitq hissələrinin, cümlə üzvlərinin tədrisində istifadə etmək olar. Məsələn: Ahəng qanununun tədrisi zamanı müəllim bu üsuldən istifadə edib, təqdim etdiyi dörd ifadə vasitəsilə ipucu verərək, onları birləşdirən xüsusiyyəti şagirdlərin köməyi ilə müəyyənləşdirərək gizli anlayışı aşkar edir.

Bu üsulun dərsin motivasiya mərhələsində tətbiqi daha məqsəduyğundur.

BİBÖ. Bu üsul «bilirəm», «istəyirəm bilim», «öyrəndim» anlamında ifadə olunur. BİBÖ-dən daha çox dərsin «tədqiqatın aparılması mərhələsi»ndə istifadə edilir. Bu üsul aşağıdakı qaydada tətbiq edilir:

Problem müəllim tərəfindən şagirdlərə bildirilir. Ardınca lövhədə üç sütundan ibarət cədvəl çəkilir və cədvəlin birinci sütununa «bilirəm», ikinciye «istəyirəm bilim», üçüncüyə isə «öyrəndim» ifadələri yazılır.

Şagirdlərin problem mövzu haqqında bildiklərini söyləyirlər və müəllim söyləmələri birinci sütuna yazır. Şagirdlərin həmin problemə əlaqəli bilmək istədikləri ikinci sütunda yazılır. Dərsin «ümumiləşdirmə» mərhələsində həmin cədvəl yenidən nəzərdən keçirilir və yeni öyrənilən məlumatlar üçüncü sütunda yerləşdirilir. Nümunə kimi aşağıdakı cədvəldə verilmiş mövzunu təqdim etmək olar:

Bilirəm	İstəyirəm biləm	Öyrəndim
1. İsim əşyanın adını bildirir. 2. Quruluşca üç növü var: sadə, düzəltmə, mürəkkəb. 3. Sualları: kim? nə? hara?	1. İsmın neçə hallı var? 2. İsmın halları hansılardır? 3. İsmın halları hansı yolla yaranır?	1. İsmın altı halı var. 2. Adlıq hal, Yiyəlik hal, Yönlük hal, Təsirlik hal, Yerlik hal, Çıxışlıq hal. 3. İsmın halları morfoloji yolla yaranır.

BİBÖ üsulundan motivasiya mərhələsində istifadə etmək maraqlı olar. müəllimər bu üsuldən, bəzən «nəticələrin çıxarılması» və «ümumiləşdirmə» mərhələlərində də istifadə edirlər. Lakin bu üsulun tətbiqi zamanı vaxt problemi də yarana bilər. Çünki şagirdlərin mövzu ilə əlaqəli geniş məlumata sahib olması və onların verdikləri məlumatların müəllim tərəfindən lövhədə qeyd edilməsi çox vaxt aparar. Əslində, yeddi dəqiqədən artıq vaxt sərf edilməməlidir. Bəzi hallarda mövzunun ağırlığından asılı olaraq 10-15 dəqiqə vaxt sərf etmək olar.

Auksion. «Auksion» maraqlı və kiçik siniflər üçün əhəmiyyətli bir üsuldur. Həm orta, həm də ali məktəblərdə təhsil alanlar üçün maraqlı olan bu üsulun adının mənası «hərçəyə çıxarma» deməkdir. Deməli, hər hansı bir məhsulun hərçəyə qoyularaq satışı «auksion» adlanır.

Həmin üsulun tətbiqi zamanı mövzu əvvəlcədən müəyyən edilir və şagirdlərə həm mövzunu haqqında, həm də «Auksion» üsulunun qaydaları haqqında ətraflı məlumat verilir. «Auksion» üsulunun tətbiqində əsas məqsəd: «Cisim və hadisələrin xüsusiyyətlərini öyrənmək; bilik və anlamı müəyyənləşdirmək; bilikləri aktuallaşdırmaq; təhsil proseslərini inkişaf etdirmək; qiymətləndirmə prosesini inkişaf etdirmək; dinləmə mədəniyyətini inkişaf etdirmək» (9, s. 69) dir.

Bu üsulun tətbiqi zamanı: Müəllim mövzunu elan edir, şagirdlər isə həmin mövzu ilə əlaqədar olaraq öz fikirlərini bildirirlər. Şagirdlər fikir söyləyərkən zamanı rəddetməli və yoldaşlarının fikirlərinə hörmətlə yanaşmalıdırlar. Həmin vaxt söylənilən fikirlər təkrarlanmamalıdır. Bu səbəbdən də, şagirdlər bir-birlərinə diqqətlə qulaq asmalıdırlar. Yeni söylənən hər bir fikri müəllim yazı lövhəsinə qeyd edir. Verilən məlumatlar müəllim tərəfindən «bir», «iki» və d. olaraq sıralanır. «Auk-sion»un qalibi isə mövzuya aid sonuncu yeni fikri söyləyən olur. Həmin üsul cümlə üzvlərinin, sözlərin sətərdən-sətərə keçirilməsi qaydalarının, söz birləşmələri və felin təsəvvürlənən formaları kimi birləşmələrin, həmin birləşmələri yaradan komponentlərlə oxşar və fərqli cəhətlərinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə təşkil edilmiş dərslərə tətbiq etmək olar. «Auksion»dan təkrar dərslər kimi geniş mövzuların keçirilməsi zamanı istifadə etmək daha məqsədəuyğundur.

Təlim prosesinə tez-tez tətbiq edilən üsulardan biri də «Klaster»dir. «Klaster»

sözü «şəxələndirmə» mənasını ifadə edir. Bu üsul şagirdlərin məlumatlı olduqları mövzulara tətbiq edilərsə nəticəsi daha yüksək olar. Üsulun tətbiqi zamanı böyük və kiçik qruplarla iş formalarından istifadə edilməsi də məqsədə uyğundur. «Klaster»in

tətbiqi mexanizmi aşağıdakı kimidir:

Bu zaman, lövhənin və ya iş vərəqəsinin mərkəzində bir anlayış yazılır. Ardınca həmin anlayışla əlaqəli və əlaqəsiz fikirlər qeyd edilir. Sonda hər qrup üzvündən biri anlayışla bağlı olan düzgün fikirləri xətt çəkərək mərkəzə birləşdirir.

Digər bir variantda isə həmin üsul belə tətbiq etmək olar: Müəllim mərkəzə bir anlayış yazır və şagirdlər də həmin anlayışa uyğun müxtəlif fikirlər yazırlar.

Məsələn Müəllim lövhənin mərkəzində “Sifət” ifadəsini yazır. Şagirdlər isə sifətlə bağlı öz fikirlərini yazırlar:

1. Sifət əsas nitq hissəsidir
2. Sifət əşyanın əlamətini bildirir.
3. Sifət əşyanın keyfiyyətini bildirir.
4. Sifət necə? nə cür? hansı? suallara cavab verir.
5. Sifətin üç dərəcəsi var.
6. Sifət substantivləşərək hallana bilər və s. (4, s. 125-130; 5, s. 138-144).

Şagirdlərə fikirlərin yazılması üçün 7-10 dəqiqə vaxt ayrılır. Vaxt bitdikdən sonra müzakirələr aparılır və ardınca nəticələr ümumiləşdirilir. Sonda iştirakçıların qiymətləndirilməsi prosesi keçirilir.

Söz assosiasiyaları. Bu üsulu iki, şifahi və yazılı formada həyata keçirmək mümkündür: «Söz assosiasiyaları» üsulunun yazılı formasında problem-mövzu lövhəyə yazılır və şagirdlərin söylədiyi fikirlər lövhəyə əlavə olunur. Sonda problemə yaxın olan fikirlər xətlərə birləşdirilir. Şifahi formada təşkil edildikdə isə problem-mövzu müəllim tərəfindən söylənir. Şagirdlər həmin mövzuya uyğun əlavə məlumatlar söyləyirlər. Həmin mərhələyə iki-üç dəqiqə vaxt ayrılır. Sonda müəllim şagirdlərin cavabları içərisindən mövzuya yaxın olan fikiri seçərək elan edir və onların iştirakı ilə mövzunu ümumiləşdirir.

Söz assosiasiyaları üsulundan leksik söz qruplarının, felin təsəvvürlənən formalarının, təyini söz birləşmələrinin və digər bu kimi mövzuların tədrisi zamanı istifadə etmək olar.

Bu üsulu fəal dərslərin həm motivasiya, həm də ümumiləşdirmə mərhələsində tətbiq etmək mümkündür. Üsulun ümumiləşdirmə mərhələsində tətbiqi zamanı isə kollektiv iş formasının seçilməsi ilə istifadə olunması daha məqsədəuyğundur.

Dərslərdə istifadə edilən təlim üsullarından biri də «Qərarlar ağacı»dır. Mövzunun mahiyyətinə aydınlıq gətirməyə çalışan «Yeni təlim texnologiyaları və müasir dərslər» adlı metodik vəsaitdə «Qərarlar ağacı» üsulunun (texnikası) Con Patrik və Riçard Remi tərəfindən işlənib hazırlandığı və həmin üsula mürəkkəb və birmənalı olmayan vəziyyətlərdə qərar qəbulunu asanlaşdırmağa xidmət edən, düzgün qərar qəbul etməyə köməklik göstərən bir üsul kimi yanaşılır (3, s. 10).

Bu metodu bir çox mövzuların tədrisinə tətbiq etmək mümkündür. Məsələn, leksika bölməsində omonim və ya çoxmənalı sözlərin tədrisi zamanı, həmçinin söz yaradıcılığının tədrisində də istifadə etmək olar.

«Beyin həmləsi» «aqli hücum» *Anlayışların çıxarılması BİBÖ Auksio Söz assosiasiyaları.* «Söz assosiasiyaları» «Qərarlar ağacı» üsulu, ümumiyyətlə dərslə tətbiq edilərkən elə problem-mövzu seçilməlidir ki, həmin problemin həlli yolu bir deyil, bir-neçə olsun. Bu üsulun tətbiqi aşağıdakı qaydadadır:

* Müzakirə olunacaq problem şagirdlərə izah olunur. Bu problemin neçə variantla həll oluna biləcəyi şagirdlərlə birlikdə müəyyən edilir. Sonra qruplar üçün cədvəllər tərtib edilir.

* Sinfdəki şagirdlər kiçik qruplara bölünür. Sonra hər bir qrupa iş vərəqələri verilir ki, bu vərəqələrdə müəllim tərəfindən hazırlanmış cədvəl olur və bu cədvəl

doldurmaq üçün şagirdlərə markerlər verilir. Bu tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün 15-20 dəqiqə vaxt təyin edilir.

* Şagirdlər tərəfindən cədvəl müvafiq olaraq doldurulur. Onlar problemin həlli yollarına baxıb müsbət və mənfi variantları qeyd edirlər. Cədvəlin aşağı hissəsində «qərar» sözü yazıldığı üçün şagirdlər həmin hissəyə öz qərarlarını yazırlar.

* Hər qrupdan bir nümayəndə qrupun nəticəsi haqqında məlumat verir. Ancaq qərar hələlik bildirilmir.

* Müəllimin göstərişi ilə digər qruplar çıxış edən qrupun hansı qərara gəldiklərini təxmin edib deyirlər. Şagirdlər yoldaşlarının fikirlərini bildirdikdən sonra hər bir qrupun «qərar» xanası təqdim olunur.

* Bu mərhələdə müəllim şagirdlərin nəticələrini müqayisə edir və dərsləri ümumiləşdirir. Eyni zamanda, şagirdlərdə suallar yaranarsa, onların sualları cavablandırılır. Sonda şagirdlərin müəyyən meyarlara əsasən qiymətləndirilməsi aparılmalıdır.

«Qərarlar ağacı» üsulundan dərslərin «tədqiqatın aparılması» mərhələsinə tətbiq etmək daha uyğun olar. Digər mərhələlərdə istifadəsi zamanı itkisində səbəb olar. Həmin üsulu hər hansı bir mövzuya tətbiq etmək istəyən müəllim problemlə əlaqəli şagirdlərə əvvəlcədən məlumat verməlidir.

Göründüyü kimi, Azərbaycan dili dərslərində təlimin «Beyin həmləsi» metodu və onun «Beyin həmləsi», «Anlayışların çıxarılması», BİBÖ, Auksion, Klaster, «Söz assosiasiyaları» Suallar kimi üsul və

texnikalarının yüksək səviyyədə tətbiqi öyrənənlərin mövzuları sürətlə, az bir zaman çərçivəsində müəyyənləşdirərək mənimsəməsinə şərait yaratmaqla yanaşı, onların yaradıcı fəaliyyətinin, müstəqil işlərinin də kifayət qədər olmasına şərait yaradır. Bu da öz növbəsində öyrənmək, biliyi təcrübədə tətbiq etmək, kimi bacarıq və vərdişlərin formalalaşmasına təkan verir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Bəliyev H.B., Bəliyev A.H. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. Bakı: Qimət, 2014, 384 s.
2. Əliyeva F.A., Məmmədova Ü.R. Müasir təlim texnologiyaları. Bakı: MBM, 2015, 197 s.
3. Əliyev R. Fəal-interaktiv təlim metodikasına dair dərslər vəsaiti. Azərbaycan məktəbi: Elmi-nəzəri, pedaqoji jurnal, №4, 2015, s. 73-76
4. İsmayilov R., Cəfərova D., Xudiyeva G., Qasıмова X. Azərbaycan dili, V sinif,
5. İsmayilov R., Rüstəmov A, Cəfərova D. Azərbaycan dili fənni üzrə MMV, V sinif, Bakı: Altun kitab, 2019, 200 s.
6. Qasıмова A. Fəal İnteraktiv təlimin mahiyyəti və onun ali məktəblərdə tətbiqi imkanları. Pedaqoji Universitet xəbərləri, Bakı: 2012, №3 s. 365-369
7. Məmmədova V. Azərbaycan dili və ədəbiyyat dərslərində müasir təlim texno-logiyalarından istifadə. <https://www.muallim.edu.az/news>
8. Veysova Z. Fəal/ İnteraktiv təlim. Təhsil Nazirliyi və Yunisef. Bakı: 2007, 149 s.
9. Yaqubi Ə. Seçilmiş əsərləri. Azərbaycanda təlim-tərbiyə mədəniyyəti, təlim və pedaqoji fikir tarixi. Bakı: Nurlan, 2005, 628 s.

Səidə Şirzad qızı Mustafayeva

“Beyin həmləsi” metodu və onun Azərbaycan dili dərslərində tətbiqi

Xülasə

Məqalədə aktual mövzu olaraq, Azərbaycan dili fənninin tədrisində təlim metodlarından istifadə imkanlarından danışılır. Azərbaycan dilinin bir fənn kimi tədrisdəki əsas didaktik vəzifəsi öyrənənlərin şifahi və yazılı nitq vərdişlərinin inkişafını təmin etməkdir. Bu səbəblə də, təlim prosesində əhəmiyyətli rolunu oynayan təlim metodlarından “Beyin həmləsi” və həmin metoda daxil olan üsul və texnikaların Azərbaycan dili fənnindən təqdim edilmiş mövzuların tədrisi prosesində necə bir əhəmiyyət daşıdığı nəzərdən keçirilir. Təlim üsullarından (texnikalarından) “Beyin həmləsi” (“əqli hücum”), “Anlayışların çıxarılması”, BİBÖ, “Auksion”, “Söz assosiasiyaları” və “Qərarlar ağacı”nın Azərbaycan dili fənni üzrə verilmiş materialların mənimsədilməsi və biliyi təcrübədə tətbiq etmə prosesindəki rolunu izah olunur. Təlim üsullarının öyrənənlərin yeni məlumatları müxtəlif informasiya mənbələrindən, ya da bir-biri ilə qarşılıqlı fəaliyyət prosesində əldə etməsində və bir sıra bacarıqlarının - nitq, təfəkkür, diqqət, fəallıq, təşəbbüskarlıq və digərlərinin inkişaf etdirilməsində əhəmiyyətli olduğu qeyd edilir. Məqalədə, metodistlərin “Beyin həmləsi” metodunun mövzuların tədrisində istifadə imkanlarından bəhs edən fikirləri də təhlil edilir.

Açar sözlər: Azərbaycan dili, tədris, təlim üsulları, “Beyin həmləsi” metodu, Anlayışların çıxarılması, BİBÖ, Auksion, Söz assosiasiyaları.

Саида Ширзад кызы Мустафаева

Метод “мозгового штурма” и его применение на уроках азербайджанского языка.

Резюме

В данной статье мы говорим о возможностях использования методов обучения при обучении азербайджанскому языку как об актуальной теме. Основная дидактическая задача в преподавании азербайджанского языка как предмета - обеспечить развитие устной и письменной речи учащихся. По этой причине мы рассмотрим метод “мозгового штурма”, который является одним из методов обучения, который играет важную роль в процессе обучения, а также методы и приемы, входящие в этот же метод, которые играют важную роль в процессе обучения представлены темы из тематики азербайджанского языка. В этой статье мы объяснили роль обучающих методов (техник) “мозгового штурма” (“ментальной атаки”), “извлечения понятий”, BİBO, “аукциона”, “словесных ассоциаций” и “дерева решений” в процесс усвоения предоставленных материалов по предмету азербайджанский язык и применение знаний на практике. Мы отметили важность методов обучения в получении учащимися новой информации из различных источников информации или в процессе взаимодействия друг с другом, а также в развитии ряда навыков, таких как речь, мышление, внимание, деятельность, инициатива и другие. Мы проанализировали мысли, говорящие о возможностях использования методистами метода “мозгового штурма” в преподавании предметов.

Ключевые слова: азербайджанский язык, обучение, методика обучения, метод “мозговой штурм”, “извлечение понятий”, БИБО, “аукцион”, “словесная ассоциация”

Saida Shirzad gizi Mustafayeva

"Brainstorming" method and its application in the lessons of the Azerbaijan language

Summary

We speak about the opportunities to use training methods in the teaching of the Azerbaijan language as a topical issue in this article. The main didactic task in the teaching of the Azerbaijan language as a subject, is to provide the development of the learners' oral and written speech skills. For this reason, we look through the “Brainstorming” method that is one of the training methods which plays an important role in the learning process, and the methods and techniques which belonged in the same method how plays an important role in the teaching process of submitted topics from the subject of the Azerbaijan language. In this article we explained the role of the training methods (techniques) of the “Brainstorming” (“mental attack”), “Extraction of concepts”, BİBO, “Auction”, “Word associations” and “The Decision Tree” in the process of the assimilation of given materials on the subject of the Azerbaijanian language and application knowledge in practice. We have noted the importance of the training methods in the learner's obtaining new informations from various information sources, or in the process of interacting with each other and in the development of a number of skills as - speech, thought, attention, activity, initiative and others. We analyzed thoughts talking about the possibilities of the methodists' using the Brainstorming" method in the teaching of subjects.

Key words: Azerbaijanian language, teaching, training methods, “Brainstorming” method, “Extraction of concepts”, BİBO, “Auction”, “The word association